

Особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку

Старший дошкільний вік відіграє особливу роль у розвитку дитини: в цей період життя починають формуватися нові психологічні механізми діяльності та поведінки.

Вік 5-7 років характеризується активізацією ростового процесу: за рік дитина може вирости на 7-10 см. Змінюються пропорції тіла. Удосконалюються рухи, руховий досвід дітей розширюється, активно розвиваються рухові здібності. Помітно поліпшується координація і стійкість рівноваги, так необхідні при виконанні більшості рухів. При цьому дівчатка мають деяку перевагу перед хлопчиками.

Відбуваються великі зміни вищої нервової діяльності. Протягом шостого року життя вдосконалюються основні нервові процеси — збудження і особливо гальмування. Це сприятливо позначається на можливостях саморегуляції. Емоційні реакції в цьому віці стають більш стабільними, врівноваженими. Дитина не так швидко стомлюється, стає більш витривалою психічно (що пов'язано і зі зростаючою фізичною витривалістю). Діти починають частіше за власною ініціативою утримуватися від небажаних дій. Але в цілому здатність до довільної регуляції своєї активності все ще виражена недостатньо і потребує уваги дорослих.

Під впливом виховання поступово відбувається перехід від імпульсивної, ситуативної поведінки до поведінки, опосередкованої правилами і нормами. Діти активно звертаються до правил при врегулюванні своїх взаємовідносин

з однолітками. Формуються соціальні уявлення морального плану, старші дошкільники вже відрізняють хороші і погані вчинки, мають уявлення про добро і зло і можуть привести відповідні конкретні приклади з особистого досвіду або літератури. В оцінці вчинків однолітків вони досить категоричні і вимогливі, щодо власної поведінки більш поблажливі і недостатньо об'єктивні.

За своїми характеристиками головний мозок шестирічної дитини наближається до показників мозку дорослої людини, розширюються інтелектуальні можливості дітей. Дитина не тільки виділяє істотні ознаки в предметах і явищах, але й починає встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними, просторові, часові та інші відносини. Діти оперують достатнім об'ємом часових уявлень: ранок-день-вечір-ніч, вчора-сьогодні-завтра-раніше-пізніше, орієнтуються в послідовності днів тижня, пір року і місяців кожної пори року. Досить орієнтацію в просторі і на площині: зліва направо, вгори-вниз, попереду-позаду, близько-далеко, вище-нижче і т. д.

Розширюється загальний кругозір дітей. Інтереси старших дошкільників поступово виходять за рамки найближчого оточення дитячого садка і сім'ї. Дітей приваблює широкий соціальний і природний світ, незвичайні події та факти. Їх цікавлять мешканці джунглів і океанів, космосу і далеких країн і багато іншого. Старший дошкільник намагається самостійно осмислити і пояснити отриману інформацію. З п'яти років починається справжній розквіт ідей «маленьких філософів» про походження місяця, сонця, зірок та іншого. Для пояснення дітьми залучаються знання, почерпнуті з фільмів і телевізійних програм: про космонавтів, місяцеходах, космічних подорожах, зоряних війнах.

Діти з живим інтересом слухають історії з життя батьків, бабусь і дідусів. Ознайомлення з технікою, різноманітними видами праці, професіями батьків забезпечує подальше вхідження дитини в сучасний світ, долучення до його цінностей. Під керівництвом педагога шестирічки включаються в пошукову діяльність, беруть і самостійно ставлять пізнавальні завдання, висувують припущення про причини і результати явищ, які вони спостерігають, використовують різні способи: досліди, евристичні міркування, тривалі порівняльні спостереження, самостійно роблять маленькі «відкриття».

У старшому дошкільному віці зростають можливості пам'яті, виникає навмисне запам'ятовування з метою наступного відтворення матеріалу, більш стійким стає увага. Відбувається розвиток всіх пізнавальних психічних процесів. У дітей знижуються пороги відчуттів. Підвищуються

гострота зору і точність розрізнення кольору, розвивається фонематичний і звуковисотний слух, значно зростає точність оцінок ваги і пропорції предметів, систематизуються уявлення дітей.

Розвивається продуктивна уява, здатність сприймати і уявляти собі на основі словесного опису різні світи, наприклад космос, космічні подорожі, прибульців, замок принцеси, події, чарівників і т. і. Ці досягнення знаходять втілення в дитячих іграх, театральній діяльності, у малюнках, дитячих оповіданнях.

Малювання — улюблене заняття старших дошкільників, йому вони присвячують багато часу. Діти із задоволенням демонструють свої малюнки один одному, обговорюють їх зміст, обмінюються думками. Люблять влаштовувати виставки малюнків, пишаються своїми успіхами.

Зростаюча потреба старших дошкільників у спілкуванні з однолітками, в спільних іграх і діяльності призводить до виникнення дитячого співтовариства. Одноліток стає цікавий як партнер по іграх і практичній діяльності. Розвивається система міжособистісних відносин, взаємних симпатій і прихильностей. Старший дошкільник страждає, якщо ніхто не хоче з ним грати. Формування соціального статусу кожної дитини багато в чому визначається оцінкою його вихователем. Вихователю важливо вивчити систему міжособистісних відносин дітей у групі і допомогти кожній дитині зайняти сприятливу для його розвитку позицію в колективі однолітків: знайти друзів, об'єднати дітей на основі спільності ігрових інтересів або схильностей до певної діяльності (малюванні, ручної праці, догляду за тваринами).

Своєю поведінкою вихователь показує приклади доброго, го ставлення до людей, він спонукає дітях помічати стан однолітка (ображений, засмучений, нудьгує) і виявляти співчуття, готовність допомогти. Він привертає увагу дітей до ознак вираження емоцій у міміці, пантомімі, діях, інтонації голосу. Вихователь навмисно створює в групі ситуації гуманістичної спрямованості, які спонукають дітей до прояву турботи, уваги, допомоги. Це збагачує моральний досвід дітей.

У спілкуванні з однолітками переважають одностатеві контакти. Діти грають невеликими групами від двох до п'яти чоловік. Іноді ці групи стають постійними за складом. Так з'являються перші друзі — ті, з ким у дитини найкраще досягається порозуміння і взаємна симпатія. Діти стають вибагливі у стосунках і спілкуванні: у них є постійні партнери по іграх (хоча протягом року вони можуть кілька разів помінятися). Більш яскраво проявляється перевага до певних видів ігор, хоча в цілому ігровий ре-

пертуар різноманітний, включає сюжетно-рольові, режисерські, будівельно-конструктивні, рухливі, музикальні, театралізовані ігри, ігрове експериментування.

Визначаються ігрові інтереси і переваги хлопчиків і дівчаток. Діти самостійно створюють ігровий простір, вибудовують сюжет і хід гри, розподіляють ролі. У спільній грі з'являється потреба регулювати взаємини з однолітками, складаються норми моральної поведінки, проявляються моральні почуття. Формується поведінка, опосередкована чином іншої людини. В результаті взаємодії та порівняння своєї поведінки з поведінкою однолітка у дитини з'являється можливість кращого усвідомлення самого себе, свого Я.

Більш активно проявляється інтерес до співпраці, до спільного вирішення загальної задачі. Діти прагнуть домовлятися між собою для досягнення кінцевої мети. Вихователю необхідно допомагати дітям в освоєнні конкретних способів досягнення порозуміння на основі врахування інтересів партнерів.

Інтерес старших дошкільників до спілкування з дорослим не стає слабшим. Діти активно прагнуть привернути до себе увагу дорослих, втягнути в розмову. Дітям хочеться поділитися своїми знаннями, враженнями, судженнями. Рівноправне спілкування з дорослим піднімає дитину в своїх очах, допомагає відчувати своє дорослішання і компетентність. Змістовне, різноманітне спілкування дорослих з дітьми (пізнавальне, ділове, особистісне) є найважливішою умовою їх повноцінного розвитку.